

Г. В. Гаврюшенко,
канд. екон. наук,
завідувач відділу із вивчення регіональних,
етносоціальних та демографічних аспектів розвитку
соціально-трудової сфери ДУ НДІ соціально-трудових відносин
Мінсоцполітики України, м. Луганськ

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ІНВАЛІДІВ ДО ТРУДОВОГО ТА СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ: ПОГЛЯД РЕСПОНДЕНТІВ-ЕКСПЕРТІВ

АНОТАЦІЯ. У статті викладено результати соціологічного опитування експертів стосовно ефективності та пріоритетності заходів державної політики, націленої на соціально-економічну інтеграцію інвалідів до трудового та суспільного життя.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціологічне дослідження, особи з інвалідністю, експерти, інтеграція, трудове життя, соціальне життя.

АННОТАЦИЯ. В статье изложены результаты социологического опроса экспертов относительно эффективности и приоритетности мероприятий государственной политики, направленной на социально-экономическую интеграцию инвалидов в трудовую и общественную жизнь.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: социологическое исследование, люди с инвалидностью, эксперты, интеграция, трудовая жизнь, социальная жизнь.

ANNOTATION. In the article the results of the sociological questioning of experts are expounded in relation to efficiency and priority of measures of the public policy aimed on socio-economic integration of invalids to the labour and public life.

KEYWORDS: sociological research, persons with disability, experts, integration, labour life, social life.

Постановка проблеми. В Україні майже кожен вісімнадцятий мешканець має ту чи іншу форму інвалідності. Це більш як 2,5 мільйона осіб з особливостями фізичного, психічного, інтелектуального розвитку різного ступеня: вроджене або набуте протягом життя порушення опорно-рухового апарату, зору, слуху, стану психіки, розумового розвитку тощо. Багато хто з них потребує створення особливих, в окремих випадках, специфічних умов проживання, обслуговування, праці та часто-густо сторонньої допомоги. Тому це вимагає від держави та суспільства не тільки особливого ставлення до відповідної категорії громадян, а й створення особливих

умов для їх соціально-економічної інтеграції з метою забезпечення їх прав та свобод на рівні з іншими членами суспільства.

За останні роки в Україні зроблено суттєві кроки щодо створення для громадян з інвалідністю умов для їх інтеграції до трудового та суспільного життя. Сформовано законодавчу базу щодо соціального захисту, реабілітації та працевлаштування інвалідів, яка базується на застосуванні міжнародних та європейських стандартів. Створено мережу реабілітаційних установ, у яких здійснюється медична, соціальна, професійна та трудова реабілітація інвалідів. Розширено можливості доступу людей з інвалідністю до здобуття професійної освіти. Суттєво розширено можливості інвалідів у сфері працевлаштування.

Однак, незважаючи на це, продовжує існувати чимало бар'єрів, що заважають ефективній інтеграції людей з інвалідністю в Україні до трудового та суспільного життя. Виявлення цих бар'єрів, а також визначення конкретних заходів щодо інвалідів, які слід впроваджувати в державну політику у найближчій перспективі, є вкрай актуальними для України на сучасному етапі розбудови українського суспільства.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Питання інтеграції людей з інвалідністю до трудового та суспільного життя висвітлюють у своїх наукових працях провідні українські вчені та практики — М. Авраменко, К. Бондарчук, І. Верховод, А. Іпатов, Т. Кір'ян, Л. Колешня, П. Коропець, Ю. Куліков, В. Онікієнко, В. Пасічник, Н. Стульпінас, О. Терещук, І. Терюханова, А. Шевцов, Л. Яскал, а також російські вчені, серед яких М. Басов, Н. Валєєва, Н. Гусєва, С. Кавокін, Е. Наберушкіна, П. Романов, О. Старобіна, О. Ярська-Смирнова. Разом з тим, у царині вивчення проблем інвалідів бракує цілісних системних досліджень із використанням соціологічного методу. Це актуалізує вибір теми цієї публікації, її мету та логіку викладення матеріалу.

Мета статті — оприлюднення результатів соціологічного опитування експертів стосовно ефективності та пріоритетності заходів державної політики, націлених на соціально-економічну інтеграцію інвалідів до трудового та суспільного життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2010 р. фахівцями ДУ НДІ соціально-трудова відносин Мінсоцполітики України було проведено опитування 910 експертів — фахівців із широкого кола питань інвалідності із усіх регіонів України. За сферами професійної діяльності респонденти-експерти розподілилися таким чином: державна служба (52,6 %); виробництво (14,1 %); сфера реабілітації інвалідів (12,6 %); громадські організації інвалідів

(8,2 %); освіта (4,6 %); наука (1,1 %); інше (6,5 %); 0,3 % не зазначили, до якої із сфер належить їх професійна діяльність.

Таким чином, як видно з отриманих результатів, серед опитаних осіб представлені майже всі категорії фахівців, які обізнані з основними проблемами, що заважають успішній інтеграції інвалідів до трудового та суспільного життя. Це, на нашу думку, підвищує рівень об'єктивності узагальненої оцінки питань, що вивчалися.

В анкеті були поставлені такі 3 запитання:

1. Як Ви оцінюєте ефективність державної політики щодо соціально-економічної інтеграції людей з інвалідністю до трудового та суспільного життя?

2. Які з приведених нижче заходів, на Ваш погляд, слід прийняти на державному рівні для підвищення ефективності соціально-економічної інтеграції людей з інвалідністю до трудового та суспільного життя?

3. Визначте, будь ласка, значущість наступних заходів щодо заохочення роботодавців до прийняття на роботу осіб з інвалідністю.

На перше запитання анкети дали відповідь 848 респондентів (93,2%). Відповіді респондентів у ранговій послідовності наведені в табл. 1.

Як видно із табл. 1, понад третини респондентів (36,0 %), серед яких переважна більшість державних службовців і працівників сфери реабілітації інвалідів, вважає державну політику щодо соціально-економічної інтеграції інвалідів до трудового та суспільного життя «не дуже ефективною». Варіант «у цілому ефективна, але є недоліки» обрали 29,4 % опитаних експертів, а 17,2 % респондентів відповіли, що державна політика «більш неефективна, ніж ефективна». Таким чином, понад 80,0 % експертів у цілому негативно оцінили ефективність державної політики щодо інвалідів. Дуже негативну оцінку державній політиці дали 8,1 % респондентів, зазначивши, що вона є «зовсім неефективною». Кардинально протилежної думки дотримуються 4,1 % респондентів, серед яких переважна більшість державних службовців, представників виробничої сфери та сфери реабілітації інвалідів. Вони вважають державну політику щодо соціально-економічної інтеграції інвалідів до трудового та суспільного життя «ефективною». На поставлене запитання було важко відповісти 5,2 % респондентів. Насторожує той факт, що майже половина з них (43,2 %) — державні службовці, а 34,1 % — працівники виробничої сфери (табл. 1). Така ситуація може свідчити про те, що ці респонденти не замислюються над поставленим питанням, яке є одним із ключових у їхній професійній діяльності.

Таблиця 1

**ВІДПОВІДІ РЕСПОНДЕНТІВ ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
СТОСОВНО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
ІНВАЛІДІВ ДО ТРУДОВОГО ТА СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ**

Рантове Місце	Ефективність державної політики	Усього відповідей респондентів		у тому числі за сферами професійної діяльності													
		абс.	% від загальної кількості відповідей	державна служба		громадські організації інвалідів		наука		освіта		виробництво		сфера реабілітації інвалідів		інше	
				абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*
1	Не дуже ефективна	305	35,97	171	56,06	26	8,52	5	1,64	12	3,93	35	11,48	42	13,77	14	4,60
2	У цілому ефективна, але є недоліки	249	29,36	153	61,45	16	6,43	2	0,80	10	4,02	33	13,25	27	10,84	8	3,21
3	Більш неефективна, ніж ефективна	146	17,22	72	49,32	13	8,90	1	0,68	10	6,85	13	8,90	21	14,38	16	10,96
4	Зовсім неефективна	69	8,14	31	44,93	7	10,14	1	1,45	3	4,35	14	20,29	6	8,70	7	10,14
5	Важко відповісти	44	5,19	19	43,18	2	4,55	0	0,0	3	6,82	15	34,09	1	2,27	4	9,09
6	Ефективна	35	4,13	10	28,57	1	2,86	1	2,86	2	5,71	10	28,57	7	20,00	4	11,43
7	Усього	848	100,0	456	53,8	65	7,7	10	1,2	40	4,7	120	14,2	104	12,2	53	6,2

* Відсоток від загальної кількості відповідей

Друге запитання анкети, як було зазначено вище, стосувалося оцінки заходів, які слід прийняти на державному рівні для підвищення ефективності соціально-економічної інтеграції інвалідів до трудового та суспільного життя. В анкеті в межах цього запитання було запропоновано 25 заходів, ефективність яких респонденти мали визначити. Відповіді респондентів на це питання надані в табл. 2.

Таким чином, підсумовуючи викладені в табл. 2 результати оцінювання експертами ефективності заходів державної політики щодо соціально-економічної інтеграції інвалідів до трудового та суспільного життя, змушені констатувати, що найвищі позитивні оцінки (сума варіантів відповідей «першочергово ефективний захід» і «в цілому ефективний захід») експерти дали таким заходам, як:

1) стимулювання роботодавців до прийняття на роботу осіб з інвалідністю (рівень ефективності — 82,1 %);

2) використання гнучких форм організації праці (скорочений робочий день чи тиждень, гнучкий графік роботи тощо) та надомної праці для працевлаштування осіб з інвалідністю (рівень ефективності — 79,3 %);

3) створення можливості проходження практики чи стажування за отриманою професією, особливо для молодих людей з інвалідністю, для того, щоб вони могли розвивати свої трудові навички та дізнаватися більше про існуючу практику у сфері зайнятості (рівень ефективності — 79,1 %);

4) запровадження до навчального процесу сучасних новітніх спеціальних інформаційних навчальних технологій, забезпечення, за необхідності, супроводження та психологічної підтримки інваліда в період його навчання (рівень ефективності — 79,0 %);

5) створення умов на робочому місці відповідно до виду захворювання людини з інвалідністю (рівень ефективності — 78,9 %);

6) забезпечення доступності сфери інформації, комунікації та транспорту, включаючи електронні засоби інформації та комунікації, створення безперешкодного архітектурного середовища для людей з інвалідністю (рівень ефективності — 78,2 %).

Разом із тим, усі інші запропоновані нами заходи також були оцінені як ефективні (рівень ефективності кожного заходу перевищує 50,0 %). Це свідчить про те, що їх слід у найближчій перспективі також включити до державної соціальної політики України.

Таблиця 2

**ВІДПОВІДІ ЕКСПЕРТІВ ЩОДО ЗАХОДІВ, ЯКІ СЛІД ПРИЙНЯТИ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ
ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ІНВАЛІДІВ ДО ТРУДОВОГО
ТА СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ**

№ з/п	Заходи	Усього відповідей респондентів		у тому числі за варіантами відповідей											
		абс.	% від загальної чисельності опитаних	ефективний		в цілому ефективний, але є недоліки		не дуже ефективний		більш неефективний, ніж ефективний		зовсім неефективний		важко відповісти	
				абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Прийняття Закону України щодо забезпечення захисту інвалідів від дискримінації	891	97,9	235	26,37	308	34,57	171	19,19	64	7,18	46	5,16	67	7,52
2	Введення в Україні інституту омбудсмена з захисту прав та інтересів людей з інвалідністю, який би спостерігав за дотриманням прав інвалідів	879	96,6	164	18,66	303	34,47	155	17,63	80	9,10	62	7,05	115	13,08
3	Надання на законодавчому рівні більш широчин повноважень регіональним та місцевим органам влади у здійсненні реабілітації інвалідів, їх інтеграції до трудового та суспільного життя шляхом скорочення ролі центральних органів виконавчої влади та підвищення ролі місцевих органів влади	893	98,1	200	22,40	351	39,31	172	19,26	65	7,28	38	4,26	67	7,50

Продовження табл. 2

№ з/п	Заходи	Усього відповідей респондентів		у тому числі за варіантами відповідей											
		абс.	% від загальної чисельності опи- таних	ефективний		в цілому ефективний, але є недоліки		не дуже ефективний		більш неефективний, ніж ефективний		зовсім неефективний		важко відповісти	
				абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
4	Створення в країні умов для розвитку недержавного сектора реабілітаційних послуг, що, у свою чергу, буде сприяти розвитку конкурентності між закладами, що надають такі послуги людям з інвалідністю, та підвищенню якості цих послуг	890	97,8	185	20,79	299	33,60	190	21,35	85	9,55	67	7,53	64	7,19
5	Вирішення на законодавчому рівні питання щодо переходу від фінансування реабілітаційних установ до фінансування індивідуальних програм реабілітації, що дасть змогу людині з інвалідністю самостійно обрати установи та заклади реабілітації та буде сприяти розвитку ринку реабілітаційних послуг в країні	893	98,1	259	29,00	292	32,70	129	14,45	98	10,97	46	5,15	69	7,73

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
6	Забезпечення доступності сфери інформації, комунікації та транспорту, включаючи електронні засоби інформації та комунікації, створення безперешкодного архітектурного середовища	891	97,9	404	45,34	292	32,77	97	10,89	39	4,38	21	2,36	38	4,26
7	Проведення ефективних суспільно-просвітницьких кампаній, покликаних сприяти розумінню, суспільством потреб і проблем інвалідів, толерантному (терпимому) ставленню до них, визнанню їх гідності та здібностей, а також внеску на ринку праці, забезпеченню їх рівності	888	97,6	256	28,83	333	37,50	165	18,58	71	8,00	25	2,82	38	4,28
8	Активізація та підвищення ефективності діяльності громадських організацій інвалідів щодо залучення людей з інвалідністю до трудового та суспільного життя	887	97,5	271	30,55	386	43,52	116	13,08	56	6,31	25	2,82	33	3,72
9	Підвищення ролі волонтерів у залученні інвалідів до трудового та суспільного життя	889	97,7	185	20,81	349	39,26	174	19,57	79	8,89	49	5,51	53	5,96

Продовження табл. 2

№ з/п	Заходи	Усього відповідей респондентів		у тому числі за варіантами відповідей											
		абс.	% від загальної чисельності опитаних	ефективний		в цілому ефективний, але є недоліки		не дуже ефективний		більш неефективний, ніж ефективний		зовсім неефективний		важко відповісти	
				абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
10	Формування державного замовлення на навчання інвалідів за робітничими професіями та професіями спеціалістів на основі прогностичних розрахунків потреби в кадрах на близьку та середню перспективи	893	98,1	320	35,83	362	40,54	121	13,55	48	5,38	16	1,79	26	2,91
11	Впровадження інклюзивної та інтегрованої форми навчання людей з інвалідністю у звичайних, а не спеціалізованих загальноосвітніх школах, професійно-технічних і вищих навчальних закладах	879	96,6	194	22,07	324	36,86	180	20,48	78	8,87	29	3,30	74	8,42
12	Впровадження у навчальний процес сучасних новітніх спеціальних інформаційних навчальних технологій, забезпечення, при необхідності, супроводження та психологічної підтримки інваліда в період його навчання	884	97,1	315	35,63	384	43,44	86	9,73	38	4,30	13	1,47	48	5,43

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
13	Спрямовані програми соціального забезпечення людей з інвалідністю на стимулювання зусиль інвалідів до пошуку роботи, яка б приносила або відновлювала їм дохід	889	97,7	303	34,08	331	37,23	133	14,96	58	6,52	22	2,47	42	4,72
14	Стимулювання роботодавців до прийняття на роботу осіб з інвалідністю	892	98,0	452	50,67	279	31,28	71	7,96	38	4,26	26	2,91	26	2,91
15	Забезпечення доступу осіб з інвалідністю до самозайнятості	880	96,7	316	35,91	319	36,25	125	14,20	55	6,25	26	2,95	39	4,43
16	Здійснення заходів підтримки при працевлаштуванні та в процесі роботи для тих осіб з інвалідністю, інтеграцію яких до трудового життя не можна здійснити без індивідуальної підтримки на відкритому ринку праці (на звичайних, а не спеціалізованих підприємствах)	881	96,8	231	26,22	361	40,98	132	14,98	46	5,22	16	1,82	95	10,78
17	Розробка довготермінової програми підтримуваного працевлаштування інвалідів, у якій було б чітко визначено заходи щодо запровадження підтримуваного працевлаштування, органи та організації, відповідальні за їх виконання, джерела фінансування цих заходів і заходи з підготовки фахівців з підтримуваного працевлаштування	882	96,9	303	34,35	294	33,33	130	14,74	55	6,24	29	3,29	71	8,05

Продовження табл. 2

№ з/п	Заходи	Усього відповідей респондентів		у тому числі за варіантами відповідей											
		абс.	% від загальної чисельності опитаних	ефективний		в цілому ефективний, але є недоліки		не дуже ефективний		більш неефективний, ніж ефективний		зовсім неефективний		важко відповісти	
				абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
18	Сприяння переходу людей з інвалідністю від захищеної (на спеціалізованих підприємствах) зайнятості до зайнятості на відкритому ринку праці (на звичайних підприємствах)	886	97,4	153	17,27	323	36,46	185	20,88	94	10,61	53	5,98	78	8,80
19	Створення можливості проходження практики стажування за отриманою професією, особливо для молодих людей з інвалідністю, для того, щоб вони могли розвивати свої трудові навички та узяти більше про існуючу практику у сфері зайнятості	886	97,4	344	38,83	357	40,29	91	10,27	44	4,97	19	2,14	31	3,50
20	Створення умов на робочому місці у відповідності з видом захворювання людини з інвалідністю	881	96,8	381	43,25	314	35,64	93	10,56	39	4,43	24	2,72	30	3,41

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
21	Використання гнучких форм організації праці (скорочений робочий день чи тиждень, гнучкий графік роботи тощо) та надомної праці для працевлаштування осіб з інвалідністю	888	97,6	395	44,48	309	34,80	88	9,91	38	4,28	23	2,59	35	3,94
22	Вирішення на законодавчому рівні питання щодо внесення до практики укладання колективних договорів на підприємствах і в організаціях та при укладанні Генеральної угоди між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і підприємців та всеукраїнськими профспілками та профоб'єднаннями покладень щодо забезпечення зайнятості людей з інвалідністю та створення умов для їх інтеграції до трудової сфери	881	96,8	299	33,94	304	34,51	122	13,85	50	5,68	21	2,38	85	9,65
23	Стимулювання дій роботодавців до надання субординатних робіт спеціальним майстерням для інвалідів та інвалідів, що працюють вдома, забезпечення їх необхідними матеріалами та технічним устаткуванням	886	97,4	321	36,23	360	40,63	99	11,17	43	4,85	23	2,60	40	4,51

Закінчення табл. 2

№ з/п	Заходи	Усього відповідей респондентів		у тому числі за варіантами відповідей											
		абс.	% від загальної кількості опитаних	ефективний		в цілому ефективний, але є недоліки		не дуже ефективний		більш неефективний, ніж ефективний		зовсім неефективний		важко відповісти	
				абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*	абс.	%*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
24	Здійснення органами працевлаштування контролю за працевлаштуванням людей з інвалідністю та умовами їх роботи	883	97,0	277	31,37	351	39,75	120	13,59	65	7,36	29	3,28	41	4,64
25	Надання допомоги інвалідам у створенні ними соціальних підприємств (кооперативів), заснованих інвалідами	741	81,4	238	32,12	319	43,05	81	10,93	41	5,53	9	1,21	53	7,15
26	Інше (вказати)	70	7,7	18	25,71	25	35,71	10	14,29	3	4,29	2	2,86	12	17,14

* відсоток від загальної кількості відповідей

Останнє (третє) запитання анкети для експертів стосувалося оцінки значущості заходів для заохочення роботодавців до прийняття на роботу інвалідів. Результати відповідей експертів на це запитання подано в табл. 3.

Підсумовування таких оцінок експертів, як «значущий захід» і «в основному значущий захід», дало нам можливість розташувати отримані відповіді за рангами (табл. 3.).

Таблиця 3

**РАНГОВИЙ РОЗПОДІЛ ВІДПОВІДЕЙ ЕКСПЕРТІВ
ЩОДО ЗНАЧУЩОСТІ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЗАОХОЧЕННЯ РОБОТОДАВЦІВ
ДО ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ**

Ранг	Назва заходу	Кількість відповідей респондентів		Рівень значущості заходу (сума варіантів відповідей «значущий» та «в основному значущий» захід), %
		абс.	% від загальної чисельності опитаних	
1	2	3	4	5
1	Податкові пільги за кожного нового прийнятого на роботу інваліда	877	96,4	81,1
2	Дотації на покриття видатків на переобладнання робочих місць і придбання спеціального обладнання відповідно до виду інвалідності	887	97,5	77,2
3	Дотації на покриття видатків на навчання інвалідів на робочому місці	849	93,3	75,1
4	Стимулювання роботодавців, які надають підприємствам громадських організацій інвалідів, спеціальним майстерням для інвалідів та соціально-економічним підприємствам при регіональних центрах профреабілітації замовлення на виконання тих чи інших робіт та матеріалів для виготовлення замовленої продукції	886	97,4	73,5
5	Заходи морального та матеріального заохочення безпосередньо самих роботодавців за їх діяльність із розширення можливостей зайнятості людей з інвалідністю	885	97,3	72,7

Закінчення табл. 3

Ранг	Назва заходу	Кількість відповідей респондентів		Рівень значущості заходу (сума варіантів відповідей «значущий» та «в основному значущий» заход), %
		абс.	% від загальної чисельності опитаних	
1	2	3	4	5
6	Субсидії роботодавцям, які беруть на роботу осіб з інвалідністю як стажерів	885	97,3	67,2
7	Субсидії на заробітну плату, які покривають різницю в продуктивності праці інваліда	871	95,7	66,2
8	Субсидії на оплату послуг індивідуальних помічників для інвалідів, які потребують підтримки на робочому місці, з метою збереження ними роботи	882	96,9	60,0

Як видно з табл. 3, на першому місці виявився такий захід, як «податкові пільги за кожного нового прийнятого на роботу інваліда». Він отримав найбільшу частку позитивних оцінок (81,1 %). Значна чисельність експертів вважають значущими захід «надання дотацій на покриття видатків на переобладнання робочих місць і придбання спеціального обладнання відповідно до виду інвалідності» (77,2 %) та захід «надання дотацій на покриття видатків на навчання інвалідів на робочому місці» (75,1 %).

Найменший рівень значущості (60,0 %) отримав захід, який було сформульовано, як: «субсидії на оплату послуг індивідуальних помічників для інвалідів, які потребують підтримки на робочому місці, з метою збереження ними роботи». Це свідчить про те, що сутність підтримуваної зайнятості ще не отримала належного розуміння у вітчизняних експертів. Однак, зважаючи на те, що всі заходи (табл. 3) отримали понад 50,0 % позитивних оцінок, вважаємо, що всі вони «мають право на життя».

Висновки з проведеного дослідження. Вищеописані результати дослідження, отримані в ході опитування експертів, мають слугувати основою для розроблення конкретних заходів державної політики (у т. ч. змін до вітчизняного законодавства) щодо підвищення ефективності соціально-економічної інтеграції людей з інвалідністю до трудового та суспільного життя. У свою

чергу, це сприятиме максимальній реалізації на практиці норм та положень ратифікованої Україною Конвенції ООН про права інвалідів.

Литература

1. Актуальні проблеми професійної самореалізації осіб з особливими потребами на ринку праці: [зб. наукових праць] / [упоряд.: М. П. Лукашевич, Н. В. Коляденко, В. І. Жуков та ін.]. — К.: ІПК ДСЗУ, 2008. — 131 с.
2. *Артур О'Рейли*. Права людей с ограниченными возможностями на достойный труд / О'Рейли Артур. — Женева: Международное бюро труда, 2007. — 150 с.
3. Від виключення до рівності: реалізація прав осіб з інвалідністю: [практичний посібник для парламентарів]. — К., 2008. — 152 с.
4. Вопросы труда инвалидов. Кодекс практики МБТ. — Женева: Международное бюро труда, 2002. — 46 с.
5. Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці / [наук. ред. В. М. Дьяченко, М. Л. Авраменко] — К.: «Університет Україна», Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, 2007. — 156 с.
6. *Галиць Г.* Удосконалення механізму стимулювання створення робочих місць для інвалідів / Г. Галиць, Ю. Куліков // Україна: аспекти праці. — 2003. — №3. — С. 10—15.
7. *Добреньков В. И.* Фундаментальная социология: в 15 т. / В. И. Добреньков, А.И. Кравченко // Т. 12. Экономика и труд. — М.: ИНФРА-М, 2007. — 1152 с.
8. Закон України від 16.12.2009 р. №1767-VI «Про ратифікацію Конвенції ООН про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї» // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1767-17>
9. Закон України від 21.03.1991 р. №875-12 «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=875-12>
10. *Колешня Л.* Інтеграція людей з інвалідністю у сферу праці: перспективи і напрями / Л. Колешня, В. Пасічник // Україна: аспекти праці. — 2009. — №7. — С. 20—24.
11. *Колот А.* Трансформація інституту зайнятості як складова глобальних змін у соціально-трудої сфері / А. Колот // Україна: аспекти праці. — 2009. — №8. — С. 3—14.

Статтю подано до редакції 18.06.2012 р.